

Z vedeckého života

Informácia u udelení *Prémie za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2019* Jaroslavovi Chovancovi

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2021.8.1.103-105>

Prof. Dr. h. c. JUDr. Jaroslavovi Chovancovi, CSc. na návrh prof. JUDr. Ľubora Cibulku, CSc. bola udelená Prémia za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2019 v oblasti spoločenské a humanitné vedy za knižnú monografiu *Slovenské národné povstanie – východisko k slovenskej národnej štátnosti. (k 75. výročiu SNP)*. Matica slovenská, Martin, 2019, s. 308, ISBN 978-80-8128-241-6. Pri tejto príležitosti si dovoľujeme predložiť vedeckej a odbornej verejnosti informáciu o tejto monografii.

Sedemdesiate piate výročie Slovenského národného povstania (SNP) bolo príležitosťou opätovne si pripomenúť jednu z najvýznamnejších kapitol našich dejín, obeť a hrdinstvo ľudí, ktorí ju tvorili, ale i vplyv na formovanie slovenskej národnej štátnosti. Význam pripomenutia si SNP rastie i v súvislosti s vyskytujúcimi sa pokusmi i prepisovanie dejín zápasu proti fašizmu v II. svetovej vojne.

V kontexte týchto skutočností treba len privítať významný edičný čin Matice slovenskej, keď vydala monografickú prácu J. Chovanca, *Slovenské národné povstanie – východisko k slovenskej národnej štátnosti. (k 75. výročiu SNP)*. Pripomínam, že J. Chovanec, ako je možné zistiť z priloženého zoznamu použitej literatúry sa dlhodobo venuje otázkam formovania slovenskej národnej štátnosti.

Autor v recenzovanej monografii analyzuje a hodnotí udalosť a dokumenty súvisiace so vznikom a priebehom SNP a jeho dopadov na formovanie slovenskej štátnosti. Cieľu publikácie zodpovedá aj jej štruktúra, autor obsah rozdelil na úvod, šesť kapitol, a namiesto záveru, tak

ako je to u tohto autora obvyklé, recenzovaná monografia obsahuje dokumentárnu časť, ktorá umožňuje hlbšie pochopiť v texte analyzované udalosti.

Aj keď práca má vyššie uvedenú štruktúru, ako niť sa celým obsahom vie otázka slovenskej národnej štátnosti. Preto hneď v úvode autor uvádza obsah pojmu štátnosť. Definuje ju ako vedomie o trvaní štátu spojené s vôľou štát držať a rozvíjať, a tiež ako úsilie štát utvoriť resp. ho obnoviť. Ďalej podčiarkuje, že štátnosť bezprostredne súvisí s právom národov na sebaurčenie, so suverénitou národa a suverénitou štátu.

V prvej kapitole analyzuje Vianočnú dohodu z roku 1943, ktorá bola zakladajúcim a programovým dokumentom ilegálnej Slovenskej národnej rady. Z jej obsahu podčiarkuje, že SNR sa vyslovila za obnovenie spoločnej československej štátnosti, ktorá mala byť budovaná na politicky, sociálne, triedne a národnostne spravodlivých základoch, ako aj programovanie ozbrojeného povstania slovenského národa proti ľudáckemu štátu a nemeckému fašizmu.

V druhej kapitole stručne charakterizuje činnosť SNR a revolučných národných výborov na oslobodenom území, ktoré nastolovali štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov v obnovennej ČSR, čo odráža, že v SNP sa slovenský národ jednoznačne prihlásil za obnovenie ČSR na demokratických základoch a spolužitie s českým národom na princípe „rovný s rovným“.

V tretej kapitole detailnejšie analyzuje štátoprávne aspekty SNP v kontexte snáh o utvorenie slovenskej národnej

štátnosti. Podčiarkuje rôznorodosť a zložitnosť názorov na problematiku slovenskej štátnosti v celom spektre domáceho i zahraničného odboja. Autor podčiarkuje, že v SNP sa slovenský národ skutočne a nedvojzmyselne prihlásil k spoločnej československej štátnosti. Poukazuje aj na internacionálny aspekt povstania, ktorý sa prejavil tým, že sa ho zúčastnili príslušníci tridsiatich národov a národností.

V štvrtej kapitole rozoberá realizáciu štátoprávneho odkazu SNP v podobe ústavných dokumentov po oslobodení Československa. Poukazuje, že ani Ústava 9. mája 1948 a Ústava ČSSR z roku 1960 nenaplnili štátoprávny odkaz SNP v podobe vzniku slovenskej národnej štátnosti. Riešenie vzťahov medzi národmi bolo založené na asymetrickom modeli štátoprávneho usporiadania. Táto kapitola vyúsťuje do konštatovania, že naplnením štátoprávneho odkazu SNP malo byť prijatie ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii, na báze ktorého vznikli Česká republika a Slovenská republika ako členské štáty/ subjekty federácie. Ním sa zabezpečila politická a právna rovnoprávnosť národov a národností v spoločnom štáte. Autor neopomína i pozitívne stránky federatívneho usporiadania. Kapitola vyúsťuje do konštatovania, že slovenský národ za podpory českého národa dosiahol významné úspechy, že spoločný boj v SNP nebol márnym a štátoprávny odkaz SNP naplnil vznikom vlastnej národnej štátnosti v podmienkach federatívneho štátoprávneho usporiadania.

V piatej kapitole s názvom „Nežná revolúcia – predpoklad dôslednej realizácie štátoprávneho odkazu SNP v forme samostatnej Slovenskej republiky autor premieta štátoprávny odkaz SNP v podmienkach zmeneného spoločensko-politického usporiadania po novembri 1989.

V úvodnej časti kapitoly poukazuje na narastajúce problémy v spoločnosti, ktoré sa stranickými i štátnymi orgánmi neriešili. Odrazom toho boli snahy o obmedzovanie federalizačných prvkov v prospech unitarizmu, absencia naplnenia čl. 142 ods. 2 zákona o federácii, v zmysle ktorého každá republika mala mať svoju ústavu.

Nežná revolúcia a transformácia spoločensko-ekonomického systému vytvorili priestor na analýzu fungovania federatívneho štátu v podmienkach demokratického pluralitného systému a hľadanie nových foriem spolužitia českého a slovenského národa, ako i národností v spoločnom štáte. Analýza mechanizmov fungovania federácie vyústila do konštatovania, ako uvádza autor, že federácia v tej podobe, ako bola založená zákonom o čs. federácii je prekonaná. Spoločensko-politický vývoj zreteľne ukázal na plnú šírku problémov fungovania spoločného štátu, ako aj na rôznosť prístupov na ich riešenie. V slovenských podmienkach rezonovali snahy o maximálne posilnenie štátoprávneho postavenia SR vrátane plnej samostatnosti. V tomto kontexte, ako aj s ohľadom na výsledky parlamentných volieb na federálnej i republikovej úrovni, výrazne zosilnili snahy o vybudovanie plne suverénnej Slovenskej republiky. Na tejto ceste významnú úlohu zohrala Deklarácia SNR o zvrchovanosti Slovenskej republiky zo 17. júla 1992. Deklarácia bola politickým aktom, na jej základe nevznikol samostatný štát. Signalizovala však, že úmysel tvorby vlastnej štátnosti berie reprezentácia Slovenska do svojich rúk.

Priestor recenzie neumožňuje ukázať celú šírku problémov tohto historického obdobia. Preto sa obmedzím iba na konštatovanie, že 1. septembra 1992 bola prijatá Ústava Slovenskej republiky, ktorá nadobudla účinnosť 1. októbra 1992 s výnimkou niektorých ustanovení v nej

citovaných. Na federálnej úrovni bol prijatý ústavný zákon č. 542/1992, ktorým sa ustanovuje dňom 31. decembra 1992. Dňom 1. januára 1993 začala svoju históriu Slovenská republika ako samostatný a suverénny štát a tento dátum obrazne znamená naplnenie národnoemancipačného odkazu SNP.

V záverečnej kapitole je obsiahnutá kronika Slovenského národného povstania.

Z obsahu monografie jednoznačne vyplýva, že Slovenským národným povstaním vyvrcholil národnooslobodzovací boj slovenského ľudu proti fašizmu, za národnú slobodu, pokrok a demokraciu a za obnovenie sociálne a národnostne spravodlivej Československej republiky. Slovenské národné povstanie ako jedno z najvýznamnejších a najslávnejších období v dejinách slovenského národa a v dejinách Československa má mnohostranný význam. Veľký bol politický, revolučný a medzinárodný význam Slovenského národného povstania. Slovenské národné povstanie sa internacionálnym charakterom zaradilo do svetového protifašistického ľudového frontu. Slovenským národným povstaním sa Československá republika a Slovensko ako jej súčasť zaradili medzi víťazné štáty v druhej svetovej vojne, v rámci štátov protihitlerovskej koalície. Jednoznačne je možné súhlasiť so záverom autora, že treba zdôrazniť mnohostranný význam a štátoprávny odkaz SNP, ktorý spočíval v tom, že Slovenské národné povstanie sa stalo východiskom pre spoločný život slovenského a českého národa a akcentovalo samobytnosť slovenského národa a jeho schopnosť spravovať si svoje veci a riešiť vzájomné vzťahy na zásade rovný s rovným. Význam SNP prekročil hranice našej vlasti a patrí mu čestné miesto v protifašistickom odboji európskeho významu. Tak ako je to u tohto autora obvyklé, sú-

časťou monografie je súbor dokumentov viažucich sa k téme monografie, ako aj bohatý zoznam použitej literatúry a prameňov.

Prof. Dr. h. c. JUDr. Jaroslavovi Chovancovi, CSc. za udelenie Prémie za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2019 v oblasti spoločenské a humanitné vedy za knižnú monografiu *Slovenské národné povstanie – východisko k slovenskej národnej štátnosti. (k 75. výročiu SNP)* srdečne blahoželáme!

prof. JUDr. Ľubor Cibulka, CSc.

LITERÁRNY FOND

Sekcia pre vedeckú a odbornú literatúru a počítačové programy

udeľuje

Prémii za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2019
v kategórii spoločenských a humanitných vied

Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslavovi Chovancovi, CSc.

za dielo

Slovenské národné povstanie –
východisko k slovenskej národnej štátnosti

Bratislava,
24. septembra 2020

JUDr. Ladislav Serdahely
riaditeľ LF

prof. MUDr. Marián Bernadič, CSc.
predseda výboru sekcie